

STREFA WOLNOSŁOWA: WARSZTAT – STÓŁ POWSZECHNY

IDEA

Zajęcia Okrągłego Stołu proponowane przez fundację Strefa WolnoSłowa nazwiemy Stołem Powszechnym – od nazwy miejsca prowadzonego przez fundację od roku w Teatrze Powszechnym im. Zygmunta Hubnera – przestrzeni kawiarniano-warsztatowej, gdzie jest miejsce zarówno na debatę i dyskusję, jak i na warsztaty i twórczość artystyczną. Stół Powszechny to demokratyczna przestrzeń, w której nie tylko odbywają się działania artystyczno-kulturalne dla grup wielokulturowych oraz mieszkańców w różnym wieku, ale też przestrzeń stwarzająca szansę zatrudnienia cudzoziemcom mieszkającym w Warszawie. Idea przyświecająca całej działalności Stołu oraz Strefy oparta jest na przekonaniu, że mnogość perspektyw i punktów widzenia osób pochodzących z różnych grup społecznych, narodowościowych i religijnych, wzbogaca oraz pomaga zrozumieć dzisiejszy świat i jego problemy. Podstawowym punktem wyjścia do naszej metody pracy jest zatem koncentracja na umiejętności rozmowy i wymiany doświadczeń wśród uczestników spotkań. Rozmowa ta, ma być demokratycznym spotkaniem na wspólnej płaszczyźnie wymiany, jakim w tym wypadku stają się teksty kultury. Dzieła sztuki są inspiracją i punktem wyjścia do wymiany, wspólnej pracy i rozmowy.

Dyskusja inspirowana dziełami sztuki z różnych dziedzin przeplata się z zadaniami czerpiącymi z metod improwizacji teatralnej, kreatywnego pisania, czy podstawowych zadań aktorskich, które umożliwiają bliższe przyjrzenie się omawianym tematom oraz zrozumienie ich poprzez skonfrontowanie ze swoimi doświadczeniami życiowymi.

Strefa WolnoSłowa od pięciu lat tworzy spektakle z udziałem wielokulturowych grup Polaków, migrantów i uchodźców, gdzie dramaturgia oparta jest o prawdziwe historie oraz biografie samych uczestników projektów. Stół Powszechny to format, w którym dyskusja na wybrane tematy wzbogacona zostaje o doświadczenia i historie poszczególnych uczestników spotkania, elementy biografii i wydarzeń z życia, jak również czerpie z ich wyobraźni i kreatywności. Stół Powszechny staje się zatem nie tylko miejscem do rozmowy na tematy ważne społecznie, ale jest też przestrzenią, gdzie tematy globalne potraktowane zostają w sposób umożliwiający zrozumienie ich poprzez pryzmat indywidualnych historii ludzkich losów, szczęścia i tragedii.

Forma zajęć Stołu Powszechnego umożliwia nie tylko wymianę doświadczeń, historii i wspólną próbę zrozumienia poruszanych tematów, ale również pomaga w zbudowaniu grupy, integracji osób biorących udział w zajęciach. Sprzyja przekraczaniu barier – językowych i kulturowych, związanych z szukaniem porozumienia w różnorodnej grupie. Wspiera w walce z indywidualnymi lękami i ograniczeniami utrudniającymi przekazanie w otwartej dyskusji swoich poglądów, opinii, doświadczeń.

Metoda pracy teatralnej Strefy WolnoSłowej oparta jest na przekonaniu, że nie ma na świecie rzeczy, które by nas nie dotyczyły oraz że teatr zmienia przede wszystkim tych, którzy go tworzą. Są to osoby bezpośrednio w niego zaangażowane – twórcy, bądź publiczność, która ma szansę uczestniczyć w interaktywnych przedstawieniach. Stół Powszechny jest zarówno dyskusją, jak i warsztatem, a w określonym kontekście może stać się również swoistym działaniem performatywnym.

METODOLOGIA PRACY

1. Temat

Pierwszym etapem w zorganizowaniu zajęć metodą Stołu Powszechnego jest wspólne z grupą wybranie tematu, wokół którego prowadzony będzie warsztat. Ważne, aby w wyborze tematu uczestniczyła cała grupa, by mogła zdecydować czy temat, który weźmie na warsztat jest dziś ważny politycznie i społecznie, wzbudza kontrowersje, wywołuje skrajne emocje czy opinie.

2. Inspiracje – research i pierwsze spotkanie warsztatowe

Po wybraniu tematu, z którym chcemy się zmierzyć i o którym podyskutować, przechodzimy do skompletowania różnego rodzaju materiałów, jakie wykorzystane zostaną podczas warsztatu i umożliwią spojrzenie na problem z różnych perspektyw. Ten etap pracy jest szczególnie ważny, ponieważ tworzy bazę i inspirację do wszystkich pozostałych działań warsztatowych, a materiałami, które wybierzemy będzie stymulowana dyskusja warsztatu. Dobrze, jeśli materiały pochodzą z różnych źródeł – zarówno z internetu, prasy, dzieł artystycznych, jak i zaczerpnięte są z indywidualnych doświadczeń uczestników (opowieści, wspomnień, zdjęć, sytuacji, jakie zdarzyły się w ich życiu). Jeśli to możliwe, najlepiej, aby w kolekcjonowaniu inspiracji i przygotowaniu materiałów uczestniczyła cała grupa. Na ten etap każdy z uczestników powinien mieć około tygodnia czasu – od momentu, kiedy wybrany został temat warsztatu. Po tygodniu indywidualnych

poszukiwań grupa spotyka się na pierwszym warsztacie, gdzie następuje wymiana inspiracji (opowieści, fragmentów tekstów). Następnie wszystkie inspiracje zostają “wrzucone” do jednego worka, z którego prowadzący/prowadząca wybierze do dalszej pracy te, które wzbudziły największe zainteresowanie/kontrowersje/emocje w grupie. Ten etap pracy ma służyć nie tylko zgromadzeniu materiałów do dalszej pracy nad warsztatem, ale również dać szansę uczestnikom na zrobienie swoistego researchu na wybrany temat. Prowadzącym pomaga również w zorientowaniu się, skąd najczęściej młodzi czerpią wiedzę o świecie oraz jakiego rodzaju materiały wybierają jako cenne i opiniotwórcze. Ważne, aby na tym etapie zwracać uwagę na to, czy zebrane materiały pochodzą z rzetelnych źródeł, czy nie są sfabrykowanymi filmikami na youtube bądź rodzajem politycznej propagandy. Nie znaczy to, że mamy szukać “jedynych słusznych materiałów informacyjnych” – wręcz przeciwnie, przyda się wszystko, co krąży w przestrzeni publicznej na dany temat, ponieważ dzięki temu będziemy w stanie zastanowić się wspólnie nad tym, jak to, co nas otacza, kształtuje społeczną wyobraźnię i opinię o świecie.

Rodzaje materiałów, jakie będą nas interesować:

- * **materiały prasowe** – artykuły oraz zdjęcia z różnych źródeł – prasa codzienna/tygodniki /miesięczniki różnych opcji politycznych, okładki tygodników czy miesięczników, rysunki satyryczne z prasy, wywiady, fragmenty programów telewizyjnych czy wiadomości i in.
- * **materiały zamieszczone w internecie** – filmy (m.in. w kanale youtube), zdjęcia, komentarze i posty na wybrany temat publikowane na portalach społecznościowych i in.
- * **materiały filmowe** – filmy i fragmenty filmów dokumentalnych i fabularnych na dany temat (jeśli film nie jest dostępny na nośniku dvd bądź na wolnej licencji, ważne, żeby na etapie inspiracji pojawił się chociaż tytuł filmu, bądź opis wybranej sceny/dialogu ect.),
- * **materiały literackie** – fragmenty prozy i poezji nawiązujące do wybranego tematu, niekoniecznie dosłownie; mogą to być fragmenty tekstów, które w jakiś sposób kojarzą się nam z wybranym tematem, naszym stosunkiem do niego czy wiedzą na dany temat,

* **materiały wizualne i inne artystyczne** – jak artyści wizualni czy teatralni podejmowali dany temat? czy się nim zajmowali, jeśli tak, to kiedy? wybranie najciekawszych, czy najbardziej kontrowersyjnych dzieł sztuki poruszających dany temat, w przypadku akcji teatralnych/performatywnych – opowiadanie, dokumentacja fotograficzna, bądź filmowa, recenzje i in.,

* **inne** – jakie przedmioty kojarzą nam się z danym tematem? jakie zdjęcia, może konkretne sytuacje z życia, pamiątki, wspomnienia? Razem z pozostałymi materiałami również nasze biografie będą cenne, aby wykorzystać je do improwizacji, opowiadania, dyskusji w późniejszym działaniu warsztatowym – dlatego, na równi z pozostałymi źródłami traktujemy indywidualne doświadczenia i wydarzenia z życia.

Po wybraniu tematu oraz zebraniu inspiracji do pracy spotykamy się z grupą na drugi warsztat. W zależności od inspiracji, jakie wybierzemy do pracy, zajęcia mogą trwać 2-3 godziny. Optymalnym czasem, który umożliwia przeprowadzenie warsztatu są 3 godziny zegarowe. Możemy jednak tak dobrać materiały i ćwiczenia, aby czas warsztatu był krótszy, bądź podzielić pracę na kilka krótszych spotkań. Każde zadanie/ćwiczenie w ramach warsztatu z założenia ma swoją inspirację tekstową bądź wizualną. Przy niektórych ćwiczeniach możemy użyć więcej niż jedną inspirację. Na początek zajęć proponujemy kilka teatralnych ćwiczeń fizycznych, które mogą być rozwinięte w późniejszej części warsztatu w ramach improwizacji i zadań aktorskich. Pierwsze ćwiczenia fizyczne służyć będą integracji grupy oraz jej oswojeniu z tematem. Dzięki temu mamy przestrzeń zarówno na wprowadzenie tematu, jak i oswojenie go w grupie. W zależności od wybranego tematu oraz od zgromadzonych inspiracji, również ćwiczenia i zadania fizyczne przyjmować mogą najrozmaitszą formę. Poniżej zamieszczamy kilka ćwiczeń/gier, które proponujemy “na rozgrzewkę” oraz które podlegać mogą przekształceniom w zależności od tematu i zebranych inspiracji. Ich zadaniem jest wprowadzenie do tematu oraz przygotowanie uczestników do wymiany zdań, a przede wszystkim do swobodnego czucia się w swoim towarzystwie, uruchomienia wyobraźni oraz stworzenia atmosfery otwartości na zdanie oraz propozycje innych.

PRACA Z CIAŁEM - PORUSZANIE SIĘ W PRZESTRZENI / wariacje

W ramach rozgrzewki i oswojenia grupy proponujemy różne wariacje dotyczące ruchu całej grupy i poszczególnych osób w przestrzeni nawiązujące do wybranego tematu. Punktem wyjścia jest swobodne poruszanie się osób w przestrzeni warsztatowej, dostosowanie rytmu swojego kroku do rytmu innych w grupie. Prowadzący kieruje ćwiczeniem:

- podając szybkość poruszania się w przestrzeni za pomocą liczb (od 1 do 10, gdzie 1 to tempo bardzo wolne, a 10 szybkie);
- dając sygnały, kiedy grupa ma poruszać się razem, jako jedno ciało, a kiedy każdy porusza się indywidualnie;
- dając znak do uformowania w przestrzeni mniejszej grupy (2, 3, 4-osobowej), która przyjmie określoną pozycję (uformowanie ze swoich ciał dowolnej figury bądź “zdjęcia” inspirowanego zebranych materiałami);
- dając znak do uformowania wybranej figury geometrycznej ze swoich ciał;
- dając znak do zatrzymania się i przywitania z osobą stojącą najbliżej nas;
- czytając fragmenty zebranych tekstów jako inspirację do sposobu poruszania się czy wchodzenia w relacje z innymi na tej samej przestrzeni.

Poruszanie się w przestrzeni może być też bazą to serii ćwiczeń, które uczestnicy warsztatu mogą “prowadzić” sami:

- w czasie poruszania się w przestrzeni każdy może zdecydować, że się zatrzyma – kiedy jedna osoba się zatrzyma, cała grupa powinna zatrzymać się w tym samym czasie;
- jedna osoba z grupy może zatrzymać się i wskazać kierunek ustawienia się reszty grupy w linię – tu znów najważniejsze, aby zrobić to w możliwie jak najkrótszym czasie i jak najbardziej sprawnie;
- wybierając swój unikalny sposób poruszania się (możliwie inspirowany tematem zajęć), który powtarzany/imitowany będzie przez resztę grupy.

Swobodne poruszanie się po sali może być zatem podstawą do wielu innych ćwiczeń warsztatowych, a inspirację do formowania figur z ciał czy do sposobu poruszania się po sali stanowić mogą inspiracje zebrane na etapie researchu – zdjęcia, sytuacje, fragmenty filmów.

Jeśli w inspiracjach pojawiły się projekty artystyczne/dzieła artystów, rozmowa o nich może stać się dobrym punktem wyjścia do następnej części warsztatu, czyli pracy z przedmiotem i fotografiami. Przedstawione na zdjęciach czy wideo dzieła artystów mogą posłużyć jako inspiracja do krótkiej rozmowy o tym, jak dany temat został zinterpretowany przez konkretnego twórcę, skomentowany i jakie jego elementy stały się podstawą do pracy. Po tej dyskusji, do której najlepiej wybrać ok 3-5 prac artystów, kolejnym etapem będzie praca grupy z przedmiotem oraz ćwiczenia przygotowane przez prowadzącego/prowadzącą.

PRACA z PRZEDMIOTEM

Ćwiczenie 1

Na środku sali położymy płótno (prześcieradło bądź inny duży kawałek materiału). Pierwsze zadanie uruchamiające nasze wyobrażenia oraz skojarzenia z wybranym tematem posłuży również do integracji grupy. Będzie rozgrzewką służącą poznaniu opinii innych w sposób nie będący jeszcze otwartą dyskusją, ale raczej wymianą impresji na dany temat. Zadanie dotyczy “ogrania” znalezionej materiału, wyabstrahowania go w sposób, który pokaże obraz/sytuację/figurę, która łączy się z omawianym tematem. Przedmiot – kawałek materiału ma posłużyć do wykonania jakiejś czynności, pokazania sytuacji, osoby czy emocji i ma w ćwiczeniu stać się wszystkim tylko nie zwykłym kawałkiem materiału jakim go znaleźliśmy. Inspiracją do improwizacji mogą być obrazy medialne związane z tematem, ale również nasze emocje i opinie, skojarzenia. Gra z przedmiotem jest dobrowolna. Kto ma pomysł proponuje swoje ogranie przedmiotu. Można pomóc grupie muzyką bądź działać w ciszy. Ważne, żeby zadanie wykonane zostało przez sam ruch i gesty, a dopiero zakończyło się wymianą zdań i komentarzy na temat stworzonych obrazów.

Ćwiczenie 2

Z zebranych inspiracji wybierzmy przedmioty, które mogą być charakterystyczne dla naszego tematu, w jakiś sposób być z nim związane. Możemy wybrać kilka przedmiotów, zdjęć przedmiotów, naszych rzeczy, a następnie położyć je na środku sali/na stole, opowiedzieć o skojarzeniach jakie wywołują i dlaczego pojawiają się w związku z omawianym tematem.

PODSTAWOWE ZADANIA TEATRALNE

Po swobodnej pracy z ciałem i przedmiotem podczas warsztatu, przechodzimy do podstawowych zadań teatralnych/aktorskich, które staną się kolejną okazją do nieszablonowej dyskusji na dany temat.

Ćwiczenie 1

Osoba prowadząca prosi grupę o wymyślenie prostego zdania. Zdanie powinno dotyczyć tematu warsztatu. Zadanie polega na tym, aby wymyślone zdanie przekazać innej osobie w grupie, nadając mu zabarwienie emocjonalne, np. mówiąc je w sposób radosny, agresywny, bojaźliwy, wstydlivy. Zmieniają się tylko emocje, ale samo zdanie się nie zmienia. Kolejno osoby w grupie przekazują sobie wymyślone zdanie, a potem osoba prowadząca postuluje zmianę emocji.

Ćwiczenie 2

Uczestnicy grupy mają za zadanie przejść z jednej części sali do drugiej. Osoba prowadząca określa przestrzeń, którą mają przebyć, np. ta przestrzeń to pustynia, gdzie wieje bardzo silny wiatr, nowe miasto, obóz dla uchodźców itp. Poprzez ruch i położenie swojego ciała uczestnicy powinni pokazać, że znajdują się w przestrzeni określonej przez osobę prowadzącą. Przejście od jednego końca sali do drugiego może odbyć się kilka razy – za każdym razem przestrzeń powinna zostać inaczej określona przez osobę prowadzącą, a inspirowana może być raz jeszcze miejscami pojawiającymi się w zgromadzonych na etapie researchu materiałach.

Ćwiczenie 3

Uczestnicy dobierają się w pary. Jedna osoba jest cieniem, zaś prowadzący raz jeszcze określa przestrzeń, w jakiej uczestnicy się znajdują i która jest przestrzenią odwołującą się w jakiś sposób do omawianego tematu. Zadaniem cienia jest nieodstępowanie na krok partnera/partnerki i powtarzanie dokładnie wszystkich jego/jej ruchów. Zadaniem partnera/partnerki jest umożliwienie cieniowi podążanie za sobą i powtarzanie swoich działań motorycznych. W tym celu nie należy wykonywać ruchów zbyt gwałtownych czy chaotycznych, ale starać się zachować płynność poruszania się. Innym wariantem ćwiczenia jest wcielanie się w lustrzane odbicie partnera/partnerki i naśladowanie jej ruchów.

Ćwiczenie 4

Uczestnicy mają za zadanie wybranie miejsc, jakie kojarzą się z omawianym tematem. Zadaniem każdego jest wejście do sali warsztatowej w określony sposób – taki, który pozwoli zrozumieć, do jakiego miejsca właśnie wchodzi.

KREATYWNE PISANIE

W tej części zajęć proponujemy konfrontację uczestników z wybranym tekstem literackim, wspólne pisanie i dyskusję inspirowaną powstałymi tekstami. Metodą, jaką stosujemy przy takim wspólnym tworzeniu nazywamy “pisanie-kalkowaniem”, gdzie zamiast rysunku “kalkujemy” teksty literackie, używając ich jako wzoru do naszej wypowiedzi literackiej na dany temat. Punktem odniesienia do pracy mogą być zarówno teksty literackie, czy wiersze bezpośrednio dotyczące wybranego przez nas tematu, jak i teksty na inne tematy, których strukturą będziemy się posługiwać w pisaniu własnych tekstów. I tak, np. struktura wiersza, gdzie powtarzany jest jakiś konkretny zwrot może stać się dla nas inspiracją do napisania tekstu, w którym powtarzalnym zwrotem będzie ten, który wymyślimy wspólnie, a nawiązuje do tematu, z którym się mierzymy. Jeśli tekst jest wypowiedzią w pierwszej osobie – zastanawiamy się z wypowiedzi jakich osób bezpośrednio “zainteresowanych” tematem możemy stworzyć formę takiego monologu itp. Ta metoda pisarska umożliwia pisanie ciekawych literacko tekstów nawet przez osoby, które do tej pory nie się tym nie zajmowały, natomiast wspólne czytanie i rozmowa na temat tekstów umożliwia konfrontację z tematem poprzez wypowiedź artystyczną. Dobrym ćwiczeniem na rozpoczęcie dyskusji jest podanie uczestnikom słów/zwrotów, jakimi powinny rozpoczynać się kolejne wersy/zdania tekstu, np. w wypadku, gdy rozmawiamy o uchodźcach, podróży, migracjach proponowanym początkiem zdania może być: wyjechałem, bo... nie zabrałem ze sobą... chciałbym... po drodze widziałem... Ważne jest zaznaczenie, aby uczestnicy w pisaniu tekstu czerpali zarówno ze swoich doświadczeń i biografii, jak i fantazji, inspirowując się zebranymi wcześniej materiałami audiowizualnymi i tekstami.

Pisanie kreatywne może mieć również postać prostych, chwytliwych zadań, najlepiej odnoszących się do życia uczestników, do sytuacji, które w jakiś sposób wiążą się z omawianym tematem. Świetnym sposobem na pisarską rozgrzewkę są zajęcia w parach. Uczestnicy dobierają się w pary i mają za zadanie opowiedzieć sobie nawzajem o przynajmniej 5-6 faktach ze swojego życia, a potem napisać rodzaj bio drugiej osoby. Punktem wyjścia powinny być otrzymane informacje, ale najlepiej jeśli uczestnicy będą mieć wolność w kreowaniu historii – dlatego od początku należy zakomunikować, że prawda może mieszać się z fikcją, a portret drugiej osoby może mieć wymiar groteskowy, przesadzony, humorystyczny.

Dobrym ćwiczeniem jest pisanie o tym samym przez wszystkich uczestników. Przykładowo zadanie może polegać na opisanu rasisty. Dla ułatwienia osoba prowadząca powinna wymyśleć kilka sytuacji, w których bohater tekstu się znajduje, np. na meczu, w sklepie, w samolocie. Uczestnicy powinni wybrać jedną z tych sytuacji i opisać jak widzą zachowanie rasisty w konkretnej rzeczywistości. Innym wariantem tego ćwiczenia jest opisywanie podzielone na kilka stanów emocjonalnych. Uczestnicy opisują na przykład łódź, ale każdy/każda z nich używając innej emocjonalnej perspektywy – łódź może być czymś przerażającym, czymś radosnym, czymś wstydlwym.

Każde z ćwiczeń pisarskich powinno kończyć się wspólnym czytaniem tekstów i dzieleniem się opiniami, impresjami.

IMPROWIZACJA

W tej części inspiracją mogą być konkretne sytuacje dotyczące tematu, zaczerpnięte z przekazów medialnych, indywidualnych historii i innych zebranych materiałów.

Ćwiczenie 1

Improwizacja może mieć niezwykle prostą postać. Uczestnicy, jeden po drugim lub na zasadzie kto się zgłosi, mogą kończyć zdania zaproponowane przez osobę prowadzącą. Najlepiej jak tego rodzaju ćwiczenie potrwa przynajmniej 15 minut – wtedy produktywność wzrasta, uczestnicy zachęteni do kończenia zdań coraz bardziej uwalniają swoją wyobraźnię, często tworząc niesamowite, zabawne, błyskotliwe sentencje. Tego rodzaju improwizacje mogą również odbywać się w ruchu.

Ćwiczenie 2

Najlepiej, gdy improwizacja ma postać sceny zaproponowanej przez osobę prowadzącą, w której każdy z uczestników ma swoją określoną rolę. Wszystko zależy od tematu warsztatu. Inspiracją do wymyślenia scen/sytuacji w jakiej znaleźć się mają uczestnicy, mogą być zebrane teksty kultury i przekazy medialne. Przykładowym usceniczeniem improwizacji jest wybranie spośród uczestników jednej osoby, która wcieli się w niemego, czasem gestykulującego strażnika granicznego. Reszta osób ustawia się w kolejce do niego jako migranci, aby jeden po drugim podchodzić do strażnika, próbując go przekonać, żeby ich przepuścił na drugą stronę granicy. Uczestnicy funkcjonują jako tłum oczekujących z właściwą dla takiego zbiorowiska dynamiką i emocjonalnością, a zarazem w indywidualnej konfrontacji ze strażnikiem mają za zadanie wymyśleć różnego rodzaju uzasadnienia swojego dążenia do przekroczenia granicy. Uczestnicy mogą korzystać ze swojej wiedzy o migracji lub wymyślać absurdalne uzasadnienia.

Autorka: Alicja Borkowska